

השכלה

חוזרים בתבונה

התנועה ליהדות חופשית

היסטוריה לבגרות

פרויקט השכלה: גישה חופשית לידע ולמיומנויות חיים

תוכן עניינים

1. מבוא
2. העיר בימי הביניים ואירופה הנוצרית
3. הקהילה היהודית בפראג
4. גלות בבל והצהרת כורש
5. התרבות ההלניסטית וגזרות אנטיוכוס
6. מרד החשמונאים והמדינה החשמונאית
7. הלאומיות המודרנית באירופה
8. התנועה הציונית והרצל
9. פעילות מדינית ודיפלומטית
10. פעולות הציונים בארץ ישראל
11. מלחמת העולם הראשונה והצהרת בלפור
12. כתב המנדט והיחסים בין יהודים ערבים ובריטים
13. בניין הבית הלאומי בשנות העשרים
14. יהדות התפוצות בין שתי מלחמות עולם
15. ארץ ישראל בשנות השלושים
16. תוקפנות ופיוס
17. מהלכי מלחמת העולם השנייה
18. גרמניה הנאצית והמדיניות כלפי היהודים
19. הפתרון הסופי
20. יהודי צפון אפריקה בתקופת השואה
21. התנגדות מרידות וחסידים אומות העולם
22. העקורים ומאבק היישוב בבריטים

23. החלטת כ"ט בנובמבר

24. מלחמת העצמאות והקמת המדינה

25. העשור הראשון והשני

26. המזרח התיכון והמלחמה הקרה

היסטוריה לבגרות הוא ספר לימוד מקיף המכסה את תכנית הלימודים בהיסטוריה לבחינת הבגרות. הספר מאורגן בשבעה שלבים כרונולוגיים.

מבנה הספר

- **שלב א:** רקע וימי הביניים
- **שלב ב:** העת העתיקה (בית שני)
- **שלב ג:** הלאומיות והציונות (המאה ה-19)
- **שלב ד:** מלחמת העולם הראשונה ושנות ה-20
- **שלב ה:** שנות ה-30 — פוליטיקה עולמית ויהדות התפוצות
- **שלב ו:** מלחמת העולם השנייה והשואה
- **שלב ז:** הקמת המדינה והעשורים הראשונים

מבוא

ספר זה מכסה את נושאי ההיסטוריה הנלמדים לקראת בחינת הבגרות. הספר עוסק בתקופות מרכזיות בתולדות עם ישראל והעולם, מימי הביניים ועד הקמת מדינת ישראל.

כיצד ללמוד היסטוריה

- הבינו את ההקשר — מה קרה לפני ואחרי כל אירוע
- למדו מושגים מרכזיים וזכרו תאריכים חשובים
- הבחינו בין סיבות לתוצאות
- הכירו דמויות מפתח ותפקידן

העיר בימי הביניים ואירופה הנוצרית

העיר בימי הביניים ואירופה הנוצרית

אירופה בימי הביניים

ימי הביניים (המאות ה-5 עד ה-15) היו תקופה ארוכה שבה הכנסייה הנוצרית שלטה בחיים הרוחניים, התרבותיים והפוליטיים של אירופה.

משטר הפיאודליזם

המשטר החברתי-כלכלי של ימי הביניים התבסס על יחסי אדון-וואסל ועל עיבוד האדמה. ההיררכיה: מלך, אצילים, אבירים, איכרים וצמיתים.

התפתחות הערים

החל מהמאה ה-11, הערים צמחו בזכות גידול המסחר. ההתפתחויות המרכזיות: שווקים וירידים, גילדות מלאכה, מעמד ביניים עירוני חדש (בורגנות).

החינוך

בראשית ימי הביניים, החינוך היה בידי הכנסייה. בהמשך קמו אוניברסיטאות ראשונות (בולוניה, פריז, אוקספורד). הלימודים כללו תיאולוגיה, משפטים ורפואה.

הכלכלה

המעבר מכלכלה חקלאית למסחרית, התפתחות הבנקאות, והשימוש במטבעות.

הקהילה היהודית בפראג

הקהילה היהודית בפראג בימי הביניים

רקע

פראג הייתה אחד המרכזים החשובים של יהדות אירופה בימי הביניים. הקהילה היהודית שם הייתה מהגדולות והמשפיעות ביותר.

חיי הקהילה

היהודים חיו ברובע יהודי מוגדר. הם ניהלו חיים קהילתיים עצמאיים הכוללים: בתי כנסת, בתי דין רבניים, מוסדות חינוך, ומוסדות צדקה.

עיסוקים כלכליים

היהודים הוגבלו בעיסוקיהם ועסקו בעיקר במסחר ובהלוואות בריבית (משום שהנצרות אסרה על נוצרים לעסוק בכך).

יחסים עם הסביבה

היחסים בין היהודים לסביבה הנוצרית היו מורכבים — תקופות של שיתוף פעולה כלכלי לצד גלי רדיפות, פרעות ועלילות דם.

תרומות תרבותיות

הקהילה היהודית בפראג תרמה רבות לעולם היהודי: ישיבות, פוסקי הלכה, ויצירה רוחנית ענפה.

גלות בבל והצהרת כורש

גלות בבל, הצהרת כורש ושיבת ציון

גלות בבל (586 לפנה"ס)

בשנת 586 לפנה"ס, נבוכדנאצר מלך בבל כבש את ירושלים, החריב את בית המקדש הראשון, והגלה חלק ניכר מהאוכלוסייה לבבל.

חיי הגולים בבבל

בגלות, היהודים פיתחו מוסדות חדשים לשמירה על הזהות: בתי כנסת, לימוד תורה, ותפילה כתחליף לעבודת הקרבנות.

הצהרת כורש (538 לפנה"ס)

כורש מלך פרס כבש את בבל והוציא הצהרה המתירה ליהודים לשוב לארצם ולבנות מחדש את בית המקדש.

שיבת ציון

חלק מהיהודים שבו לארץ ישראל בהנהגת זרובבל ויהושע בן יהוצדק. הם החלו בבניית בית המקדש השני (הושלם ב-516 לפנה"ס).

עזרא ונחמיה

עזרא הסופר — חיזק את שמירת התורה ואסר נישואי תערובת. נחמיה — בנה מחדש את חומות ירושלים וביצע רפורמות חברתיות.

התרבות ההלניסטית וגזרות אנטיוכוס

התרבות ההלניסטית וגזרות אנטיוכוס

ההלניזם

לאחר כיבושי אלכסנדר מוקדון (333 לפנה"ס), התפשטה התרבות היוונית (ההלניסטית) ברחבי המזרח התיכון. ההלניזם כלל: שפה יוונית, אמנות, פילוסופיה, ספורט ואורח חיים יווני.

יהודה תחת שלטון יווני

לאחר מות אלכסנדר, ארץ ישראל עברה בין השושלות: תחילה התלמיים (מצרים), ואחר כך הסלאוקיים (סוריה).

ההתייוונות

חלק מהיהודים אימצו את התרבות ההלניסטית (מתיוונים). אחרים התנגדו לה בתוקף ושמרו על מסורת ישראל.

גזרות אנטיוכוס הרביעי (167 לפנה"ס)

אנטיוכוס הרביעי (אפיפנס) גזר גזרות קשות על היהודים:

- איסור שמירת שבת
- איסור ברית מילה
- איסור לימוד תורה
- חילול בית המקדש — הצבת פסל זאוס במקדש
- כפיית פולחן אלילי

גזרות אלו הובילו למרד החשמונאים.

מרד החשמונאים והמדינה החשמונאית

מרד החשמונאים והמדינה החשמונאית

פרוץ המרד (167 לפנה"ס)

מתתיהו הכהן ממודיעין וחמשת בניו יזמו מרד מזוין נגד הסלאוקיים וגזרות אנטייכווס. הדמות המרכזית: יהודה המכבי.

מהלך המרד

יהודה המכבי ניהל לוחמת גרילה מוצלחת נגד הצבא הסלאוקי. ניצחונות מרכזיים הובילו לשחרור ירושלים ולטיהור בית המקדש (חנוכת המזבח — חנוכה, 164 לפנה"ס).

המדינה החשמונאית

לאחר שנות לחימה נוספות, הוקמה מדינה יהודית עצמאית — המדינה החשמונאית (142–63 לפנה"ס).

הישגים

- עצמאות מדינית
- הרחבת גבולות
- חידוש עבודת המקדש
- שגשוג כלכלי ותרבותי

בעיות

- ריכוז כהונה ומלכות באותן ידיים
- סכסוכי ירושה ומלחמות אחים
- ההתייוונות של חלק מהשליטים

סוף המדינה

סכסוך בין האחים הורקנוס ואריסטובולוס הוביל להתערבות הרומאים — פומפיוס כבש את ירושלים
ב-63 לפנה"ס.

הלאומיות המודרנית באירופה

הלאומיות המודרנית באירופה

מהי לאומיות?

לאומיות היא תנועה אידיאולוגית הגורסת כי לכל עם זכות להגדרה עצמית ולמדינה משלו. היא התפתחה באירופה מהמאה ה-18.

הרקע להתפתחות הלאומיות

- המהפכה הצרפתית (1789) — רעיונות של חירות, שוויון ואחווה
- תנועת ההשכלה — דגש על הפרט וזכויותיו
- המהפכה התעשייתית — שינויים חברתיים וכלכליים
- הרומנטיקה — התעניינות בתרבות עממית, שפה והיסטוריה

עקרונות הלאומיות

- לכל עם יש זהות ייחודית (שפה, תרבות, היסטוריה)
- לכל עם זכות להגדרה עצמית
- העם הוא מקור הריבונות

תנועות לאומיות באירופה

מאבקים לאיחוד (איטליה, גרמניה) ולעצמאות (יוון, פולין, הונגריה) עיצבו את מפת אירופה במאה ה-19.

הקשר ללאומיות היהודית

הלאומיות האירופית השפיעה על התפתחות הצינונות — התנועה הלאומית היהודית.

התנועה הציונית והרצל

התנועה הציונית, הרצל ו"תוכנית באזל"

הרקע לציונות

האנטישמיות באירופה, פרעות ביהודים (פוגרומים ברוסיה), ופרשת דרייפוס בצרפת — הוכיחו שהאמנציפציה לא פתרה את "בעיית היהודים".

בנימין זאב הרצל (1860–1904)

תאודור הרצל — אבי הציונות המדינית. עיתונאי יהודי-אוסטרי שחווה את האנטישמיות מקרוב.

"מדינת היהודים" (1896)

הרצל פרסם את חוברתו "מדינת היהודים" (Der Judenstaat), שבה טען כי הפתרון היחיד לבעיית היהודים הוא הקמת מדינה יהודית עצמאית.

הקונגרס הציוני הראשון (1897)

הרצל כינס את הקונגרס הציוני הראשון בבאזל שבשווייץ. בקונגרס הוגדרה **תוכנית באזל**: "הציונות שואפת ליצור לעם היהודי מולדת בארץ ישראל מובטחת במשפט הפומבי."

הישגי הרצל

- הקמת **ההסתדרות הציונית** — ארגון לאומי יהודי
- פעילות דיפלומטית בינלאומית
- יצירת מסגרת פוליטית לתנועה הציונית
- הקמת מוסדות: הקרן הקיימת, בנק אנגלו-פלשתינה

פעילות מדינית ודיפלומטית

פעילות מדינית ודיפלומטית

המאמצים הדיפלומטיים של הרצל

הרצל ניהל מגעים דיפלומטיים עם מנהיגים רבים: הסולטן העות'מאני, הקיסר הגרמני, ומנהיגים בריטיים — בניסיון להשיג צ'רטר (אישור בינלאומי) להתיישבות יהודית בארץ ישראל.

פרשת אוגנדה (1903)

בעקבות פרעות קישינב, בריטניה הציעה שטח באפריקה המזרחית (אוגנדה) כמקלט זמני ליהודים.

הויכוח

- **תומכים** — הרצל ראה בכך פתרון זמני לסבל היהודים
- **מתנגדים** — ציוני רוסיה התנגדו בתוקף; רק ארץ ישראל היא המולדת

הצעת אוגנדה נדחתה בסופו של דבר בקונגרס הציוני ה-7 (1905), לאחר מות הרצל.

זרמים בציונות

- **ציונות מדינית** — הרצל; דגש על דיפלומטיה
- **ציונות מעשית** — התיישבות בפועל בארץ ישראל
- **ציונות סינתטית** — שילוב שניהם (ויצמן)
- **ציונות תרבותית** — אחד העם; דגש על תחייה תרבותית
- **ציונות סוציאליסטית** — שילוב ציונות ושוויון חברתי

פעולות הציונים בארץ ישראל

פעולות הציונים בארץ ישראל עד מלחמת העולם הראשונה

העלייה הראשונה (1882–1903)

בעקבות הפוגרומים ברוסיה, גלי עולים ראשונים הגיעו לארץ ישראל. הם הקימו מושבות חקלאיות בסיוע הברון רוטשילד: ראשון לציון, זכרון יעקב, ראש פינה ועוד.

העלייה השנייה (1904–1914)

עולים צעירים בעלי אידיאולוגיה סוציאליסטית-ציונית. הישגים מרכזיים:

- הקמת **קיבוצים** ראשונים (דגניה, 1909)
- הקמת **תל אביב** (1909)
- יצירת **עברית מדוברת** — אליעזר בן-יהודה
- הקמת ארגון **השומר** להגנה עצמית
- פיתוח מוסדות ותרבות עברית

ההתיישבות

- מושבות** — יישובים חקלאיים פרטיים
- קבוצות וקיבוצים** — התיישבות שיתופית
- רכישת קרקעות דרך **הקרן הקיימת לישראל** (קק"ל)

התחייה התרבותית

תחיית השפה העברית, הקמת בתי ספר עבריים, ספרות ועיתונות עברית.

מלחמת העולם הראשונה והצהרת בלפור

מלחמת העולם הראשונה והצהרת בלפור

מלחמת העולם הראשונה (1914–1918)

מלחמה עולמית בין מדינות ההסכמה (בריטניה, צרפת, רוסיה) למדינות המרכז (גרמניה, אוסטריה-הונגריה, האימפריה העות'מאנית).

השפעות על ארץ ישראל

- הארץ הייתה תחת שלטון עות'מאני
- גירוש יהודים מיפו ומירושלים
- קשיים כלכליים וגיוס כפוי

הצהרת בלפור (2 בנובמבר 1917)

מכתב ממשלת בריטניה (שר החוץ בלפור) לורד רוטשילד:

”ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה הקמתו של בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל.”

משמעות ההצהרה

- הכרה בינלאומית ראשונה בזכות היהודים על ארץ ישראל
- בסיס לכתב המנדט הבריטי
- עידוד לעלייה ולהתיישבות

ביקורת

- ההצהרה הבטיחה גם שלא ייפגעו זכויות “הקהילות הלא-יהודיות”
- סתירה עם הבטחות לערבים (התכתבות חוסיין-מקמהון)

כתב המנדט והיחסים בין יהודים ערבים ובריטים

כתב המנדט והיחסים בין יהודים, ערבים ובריטים

כתב המנדט (1922)

חבר הלאומים העניק לבריטניה מנדט על ארץ ישראל, שכלל את הצהרת בלפור. בריטניה התחייבה לסייע בהקמת בית לאומי לעם היהודי.

היישוב היהודי

היישוב — הקהילה היהודית בארץ ישראל. הוא פיתח מוסדות עצמאיים: ועד לאומי, הסתדרות העובדים, מערכת חינוך, ארגוני הגנה.

היחסים עם הערבים

הלאומיות הערבית התפתחה גם היא. הערבים התנגדו לעלייה יהודית ולהצהרת בלפור. מאורעות אלימים פרצו ב-1920, 1921 ו-1929.

מאורעות תרפ"ט (1929)

פרעות אלימות, בעיקר בחברון ובצפת, שבהן נרצחו עשרות יהודים. האירועים חרפו את המתח הלאומי.

מדיניות בריטית

בריטניה ניסתה לאזן בין ההבטחות ליהודים ולערבים, לעתים בהגבלת העלייה היהודית.

בניין הבית הלאומי בשנות העשרים

בניין הבית הלאומי בשנות העשרים

העלייה השלישית (1919–1923)

עולים אידיאליסטיים, חלוצים, שהקימו קיבוצים ומושבים ועבדו בבניין תשתיות.

העלייה הרביעית (1924–1929)

עלייה בורגנית, בעיקר מפולין. רבים מהעולים היו בעלי מקצוע ומסחר שהתיישבו בערים.

בניין מוסדות

- הסתדרות העובדים (1920) — ארגון גג לעובדים, כולל קופת חולים, בנק, וחברות כלכליות
- האוניברסיטה העברית בירושלים (1925)
- הטכניון בחיפה
- מערכת חינוך עברית

פיתוח כלכלי

- חקלאות (פרדסים, שדות)
- תעשייה קלה
- בניית תשתיות (כבישים, חשמל)
- פיתוח תל אביב כעיר עברית

יהדות התפוצות בין שתי מלחמות עולם

יהדות פולין, צרפת, ארה"ב וארצות האסלאם

יהדות פולין

הקהילה היהודית הגדולה ביותר באירופה (כ-3.3 מיליון). חיים תרבותיים עשירים: תנועות פוליטיות, עיתונות בידיש ובעברית, מערכת חינוך. יחד עם זאת — אנטישמיות גוברת ואפליה כלכלית.

יהדות צרפת

קהילה משולבת יחסית, בעקבות האמנציפציה. למרות פרשת דרייפוס, רוב היהודים הצרפתים ראו עצמם "צרפתים בני דת משה". שילוב בחברה הצרפתית.

יהדות ארצות הברית

הגירה גדולה ממזרח אירופה. הקמת קהילות חזקות, מוסדות חינוך ותרבות. "כור ההיתוך" האמריקאי — שילוב בחברה תוך שמירה על זהות יהודית.

יהדות ארצות האסלאם

קהילות יהודיות ותיקות בצפון אפריקה, עיראק, תימן ואיראן. מעמד "בני חסות" (ד'ימי) — זכויות מוגבלות אך ביטחון יחסי. השפעת הלאומיות הערבית על מצב היהודים.

ארץ ישראל בשנות השלושים

ארץ ישראל בשנות ה-30

העלייה החמישית (1929–1939)

עלייה גדולה, בעיקר מגרמניה לאחר עליית הנאצים. עולים משכילים ובעלי הון שתרמו לפיתוח כלכלי.

המרד הערבי הגדול (1936–1939)

מרד ערבי נגד השלטון הבריטי, העלייה היהודית ומכירת קרקעות ליהודים. כלל שביתות, הפגנות ופעולות אלימות.

ועדת פיל (1937)

ועדה בריטית שהמליצה לראשונה על חלוקת ארץ ישראל לשתי מדינות — יהודית וערבית. היהודים קיבלו את העיקרון (בהסתייגויות), הערבים דחו.

הספר הלבן (1939)

מסמך מדיניות בריטי שהגביל את העלייה היהודית ל-75,000 בחמש שנים, והגביל מכירת קרקעות ליהודים — בעיצומה של הסכנה הנאצית ליהודי אירופה.

הכלכלה

שגשוג כלכלי בשנות ה-30: פיתוח נמל חיפה, תעשייה, ומסחר.

תוקפנות ופיוס

תוקפנות ופיוס

עליית הנאציזם בגרמניה

אדולף היטלר עלה לשלטון ב-1933. המפלגה הנאצית הנהיגה משטר טוטליטרי המבוסס על גזענות, לאומנות קיצונית ואנטישמיות.

תוקפנות גרמנית

- סיפוח אוסטריה (אנשלוס, 1938)
- סיפוח הסודטנלנד מצי'כוסלובקיה
- כיבוש שאר צ'כוסלובקיה (1939)

מדיניות הפיוס (Appeasement)

בריטניה וצרפת ניסו למנוע מלחמה על ידי ויתורים להיטלר. הסכם מינכן (1938) — ראש ממשלת בריטניה צ'מברליין הסכים לסיפוח הסודטנלנד תמורת הבטחת שלום.

מדיניות הפיוס נכשלה — היטלר המשיך בתוקפנותו.

הסכם ריבנטרופ-מולוטוב (אוגוסט 1939)

הסכם אי-תקיפה בין גרמניה הנאצית לברית המועצות. כלל סעיף סודי לחלוקת פולין ומזרח אירופה. ההסכם פינה את הדרך לפלישה לפולין.

פרוץ המלחמה

ב-1 בספטמבר 1939 פלשה גרמניה לפולין — מלחמת העולם השנייה החלה.

מהלכי מלחמת העולם השנייה

מהלכי מלחמת העולם השנייה

שלב ראשון: ניצחונות גרמניים (1939–1941)

- פלישה לפולין (ספטמבר 1939) — "מלחמת הבזק"
- כיבוש דנמרק, נורווגיה, הולנד, בלגיה וצרפת (1940)
- הפצצת בריטניה ("הבליץ")
- מבצע ברברוסה — פלישה לברית המועצות (יוני 1941)

נקודת המפנה

- קרב סטלינגרד (1942–1943) — תבוסה גרמנית מכרעת
- קרב אל-עלמיין — עצירת הגרמנים בצפון אפריקה
- כניסת ארה"ב למלחמה (דצמבר 1941, לאחר פרל הארבור)

שלב שלישי: נסיגה גרמנית (1943–1945)

- פלישת בעלות הברית לאיטליה (1943)
- יום D — פלישה לנורמנדי (6 ביוני 1944)
- התקדמות ברית המועצות ממזרח
- כיבוש גרמניה ונפילת ברלין
- כניעת גרמניה (8 במאי 1945)

חזית המזרח הרחוק

מלחמת יפן, הפצצות האטום על הירושימה ונגסקי (אוגוסט 1945), כניעת יפן.

גרמניה הנאצית והמדיניות כלפי היהודים

גרמניה הנאצית והמדיניות כלפי היהודים

האידיאולוגיה הנאצית

- גזענות — "הגזע הארי" עליון על כל הגזעות
- אנטישמיות ביולוגית — היהודים כ"גזע נחות" ומסוכן
- מרחב מחיה (Lebensraum) — הרחבה למזרח

חוקי נירנברג (1935)

חוקים שנועדו להפריד את היהודים מהחברה הגרמנית:

- חוק אזרחות הרייך — שלילת אזרחות מיהודים
- חוק להגנה על הדם והכבוד הגרמני — איסור נישואים ויחסים בין יהודים לגרמנים

ליל הבדולח (9–10 בנובמבר 1938)

פוגרום מאורגן ברחבי גרמניה ואוסטריה: בתי כנסת הוצתו, חנויות יהודיות נהרסו, יהודים נרצחו ונעצרו.

הגטאות

לאחר כיבוש פולין, היהודים רוכזו בגטאות — רובעים סגורים בתנאים קשים. הגטאות הגדולים: ורשה, לודז', קרקוב.

תנאים בגטאות

צפיפות, רעב, מחלות, עבודת כפייה. למרות הכל — החיים בגטאות כללו פעילות תרבותית וחינוכית מחתרנית.

הפתרון הסופי

הפתרון הסופי

ועידת ואנזה (ינואר 1942)

בוועידה זו תיאמו בכירי המשטר הנאצי את ה"פתרון הסופי של שאלת היהודים" — תוכנית להשמדת כל יהודי אירופה בצורה שיטתית ותעשייתית.

מחנות השמדה

הנאצים הקימו מחנות שמטרתם היחידה הייתה רצח המוני:

- אשוויץ-בירקנאו — המחנה הגדול ביותר
- טרבלינקה
- סוביבור
- מיידנק
- בלז'ץ
- חלמנו

שיטות הרצח

- תאי גזים (ציקלון B)
- יחידות הרצח הנוודות (אינזצגרופן) — ירי המוני

היקף השואה

כשישה מיליון יהודים נרצחו בשואה — כשליש מהעם היהודי. ביניהם כמיליון וחצי ילדים.

קורבנות נוספים

הנאצים רצחו גם צוענים (רומא וסינטי), נכים, הומוסקסואלים, שבויי מלחמה סובייטים ומתנגדי משטר.

יהודי צפון אפריקה בתקופת השואה

יהודי צפון אפריקה בתקופת השואה

הרקע

בצפון אפריקה חיו קהילות יהודיות ותיקות: מרוקו, אלג'יריה, תוניסיה ולוב.

ממשלת וישי

לאחר נפילת צרפת (1940), ממשלת וישי (הממשלה הצרפתית המשתפת פעולה עם הנאצים) החילה חוקים אנטי-יהודיים גם על צפון אפריקה: ביטול אזרחות, פיטורים, הגבלות כלכליות.

תוניסיה

בתוניסיה, שהייתה תחת כיבוש גרמני ישיר (נובמבר 1942 — מאי 1943), היהודים סבלו מגזרות קשות: עבודת כפייה, החרמת רכוש, ומעצרים.

לוב

יהודי לוב נשלחו למחנות עבודה ומעצר. חלקם הוגלו למחנות באיטליה ובגרמניה.

מרוקו

המלך מוחמד החמישי סירב להחיל את חוקי וישי במלואם והגן על היהודים.

שחרור

שחרור צפון אפריקה על ידי בעלות הברית (1942–1943) הציל את יהודי האזור מגורל דומה ליהודי אירופה.

התנגדות מרידות וחסידים אומות העולם

התנגדות, מרידות וחסידים אומות העולם

סוגי התנגדות

התנגדות רוחנית

שמירה על צלם אנוש, פעילות תרבותית וחינוכית, קיום מצוות, כתיבת יומנים ותיעוד.

התנגדות מזוינת

- מרד גטו ורשה (אפריל-מאי 1943) — המרד הגדול והמפורסם ביותר
- מרידות בגטאות נוספים: ביאליסטוק, מינסק
- מרידות במחנות השמדה: טרבלינקה, סוביבור
- פרטיזנים יהודיים ביערות

חסידים אומות העולם

חסידים אומות העולם — לא-יהודים שסיכנו את חייהם כדי להציל יהודים:

- ראול ולנברג — דיפלומט שוודי שהציל אלפי יהודים בבודפשט
- אוסקר שינדלר — תעשיין גרמני שהעסיק יהודים במפעלו
- תושבי הכפר לה-שמבון-סור-ליניון בצרפת — הסתירו מאות יהודים

יד ושם

יד ושם — מוסד הזיכרון לשואה בירושלים, מעניק תואר "חסיד אומות העולם" למצילים.

העקורים ומאבק היישוב בבריטים

בעיית העקורים ומאבק היישוב בבריטים

שארית הפליטה

לאחר המלחמה, מאות אלפי ניצולי שואה נותרו במחנות עקורים (Displaced Persons) באירופה, ללא בית לחזור אליו.

ההעפלה

ההעפלה — הגירה "בלתי לגאלית" של יהודים לארץ ישראל, בניגוד למדיניות הספר הלבן. ספינות העפלה ניסו לפרוץ את המצור הבריטי. פרשת האקסודוס (1947) — ספינה עם 4,500 מעפילים שנדחו בכוח ע"י הבריטים — עוררה תשומת לב עולמית.

תנועת המרי

תנועת המרי העברי (1945–1946) — שיתוף פעולה בין שלושת ארגוני ההגנה: הצ"ל ולח"י נגד השלטון הבריטי.

פעולות מרכזיות

- פיצוץ גשרים ומסילות ברזל ("ליל הגשרים")
- פיצוץ מלון המלך דוד (אצ"ל, 1946)
- שחרור מעפילים ממחנות מעצר

הבריטים מוסרים לאו"ם

בעקבות הקשיים, בריטניה העבירה את בעיית ארץ ישראל לאו"ם (פברואר 1947).

החלטת כ"ט בנובמבר

החלטת כ"ט בנובמבר 1947

ועדת אונסקו"פ

האוי"ם מינה את **ועדת אונסקו"פ** (UNSCOP) לבחון את בעיית ארץ ישראל. הוועדה המליצה על חלוקת הארץ.

ההצבעה (29 בנובמבר 1947)

עצרת האוי"ם הצביעה על **תוכנית החלוקה** (החלטה 181):

- **33 בעד** (כולל ארה"ב וברית המועצות)
- **13 נגד** (מדינות ערביות ומוסלמיות)
- **10 נמנעו** (כולל בריטניה)

תוכנית החלוקה

- **מדינה יהודית** — כ-56% מהשטח
- **מדינה ערבית** — כ-43% מהשטח
- **ירושלים** — אזור בינלאומי (corpus separatum)

תגובות

- **היהודים** — קיבלו את ההחלטה בשמחה (ריקודים ברחובות)
- **הערבים** — דחו את ההחלטה בתוקף
- אלימות ערבית החלה מיד למחרת ההצבעה

מלחמת העצמאות והקמת המדינה

מלחמת העצמאות והקמת המדינה

הכרזת העצמאות (14 במאי 1948)

דוד בן-גוריון הכריז על הקמת מדינת ישראל בתל אביב. מגילת העצמאות הכריזה על מדינה יהודית דמוקרטית המבוססת על עקרונות החירות, הצדק והשלום.

מלחמת העצמאות

למחרת ההכרזה, צבאות חמש מדינות ערביות (מצרים, ירדן, סוריה, עיראק ולבנון) פלשו לישראל.

שלבי המלחמה

- שלב ראשון (עד יוני 1948) — הגנה בפני הפלישה
- הפוגה ראשונה — ישראל התחזקה (מבצע "נחשון" לפתיחת הדרך לירושלים)
- שלב שני — מבצעים ישראלים (מבצעי "חירס", "יואב", "עובדה")
- הסכמי שביתת נשק (1949)

תוצאות

- ישראל שרדה וגדלה — שטחה גדול מזה שהוקצה לה בתוכנית החלוקה
- ירושלים חולקה — המזרחית בידי ירדן
- בעיית הפליטים הפלסטינים
- הסכמי שביתת נשק (לא הסכמי שלום)

העשור הראשון והשני

העשור הראשון והשני

העלייה הגדולה (1948–1951)

בשלוש השנים הראשונות, אוכלוסיית ישראל הוכפלה. עולים הגיעו מארצות האסלאם (עיראק, תימן, מרוקו) ומאירופה (ניצולי שואה).

קליטת העלייה

- מעברות — מחנות מעבר זמניים בתנאים קשים
- עיירות פיתוח — יישובים חדשים בפריפריה
- אתגרים: דיור, תעסוקה, שפה, תרבות

צנע

תקופת צנע (1949–1952) — מחסור במזון ומוצרים, חלוקה באמצעות תלושים.

בניית מוסדות המדינה

הקמת צה"ל, כנסת, ממשלה, בתי משפט, מערכות חינוך ובריאות.

מלחמת סיני (1956)

מבצע קדש — ישראל, בשיתוף בריטניה וצרפת, כבשה את חצי האי סיני. ישראל נסוגה בלחץ אמריקאי, אך הושגה תקופת שקט בגבול הדרום.

מלחמת ששת הימים (1967)

בעקבות איומים ערביים, ישראל תקפה וכבשה תוך שישה ימים את רמת הגולן, הגדה המערבית, רצועת עזה, סיני וירושלים המזרחית. איחוד ירושלים.

המזרח התיכון והמלחמה הקרה

המזרח התיכון והמלחמה הקרה

המלחמה הקרה

לאחר מלחמת העולם השנייה, העולם התחלק לשני גושים:

- הגוש המערבי — בהנהגת ארה"ב (דמוקרטיה, כלכלת שוק)
- הגוש המזרחי — בהנהגת ברית המועצות (קומוניזם)

המזרח התיכון כזירת מאבק

שתי המעצמות התחרו על השפעה במזרח התיכון בשל חשיבותו האסטרטגית (נפט, מיקום גיאוגרפי).

ארה"ב וישראל

ארה"ב הפכה בהדרגה לבעלת הברית העיקרית של ישראל — סיוע צבאי, כלכלי ודיפלומטי.

ברית המועצות והמדינות הערביות

ברית המועצות תמכה במדינות ערביות כמו מצרים, סוריה ועיראק — אספקת נשק, הכשרה צבאית וגיבוי דיפלומטי.

השפעת המלחמה הקרה על הסכסוך

המלחמה הקרה החריפה את הסכסוך הישראלי-ערבי והפכה אותו לחלק מהמאבק הגלובלי בין שני הגושים.

סוף המלחמה הקרה

התמוטטות ברית המועצות (1991) שינתה את מאזן הכוחות ופתחה הזדמנויות לתהליכי שלום.

הופק ע"י חוזרים בתבונה · betvuna.com

מקור התוכן : ויקיספר — רישיון CC BY-SA 4.0 · התוכן עובד והותאם

© 2026 חוזרים בתבונה · כל התוכן מוגש תחת רישיון CC BY-SA 4.0 · betvuna.com